

УДК 378.4(477.54)ХУ:008-028.42(51 «18»/-15«19»)

МИРОСЛАВА ВОВК

(Київ)

**РОЗВИТОК АКАДЕМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ
У НАУКОВО-ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ
ХАРКІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
(ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)**

Визначено, що упродовж ХІХ – у перші десятиліття ХХ ст. в умовах університетів було утверджено унікальне науково-освітнє середовище, яке вирізнялось своєрідною академічною культурою, науковими школами, освітніми традиціями, професійною комунікацією, фундаментальністю, інноваційністю, постійним дослідницьким пошуком. Заснування академічних традицій Харківського університету пов'язане з діяльністю східного осередку народознавчих, фольклористичних та етнографічних студій – «гуртка любителів народної словесності». Розкрито надбання викладачів Харківського університету (І. Срезневського, А. Метлинського, О. Потебні, М. Халанського, М. Сумцова, М. Дринова та ін.), які формували академічні традиції, сприяли розвитку академічної культури на засадах людиноцентризму, гуманізації, науковості, фундаменталізації, поєднання національного освітнього досвіду з досягненнями зарубіжної науки і освітньої практики.

Ключові слова: *академічна культура, класичні університети, Харківський університет, наукові школи, освітні традиції.*

У контексті реформування національної освіти на сучасному етапі актуалізується проблема дослідження і екстраполяції у науково-освітньому просторі академічних традицій університетів, у яких упродовж ХІХ – у перші десятиліття ХХІ ст. формувались засади наукових шкіл, освітні традиції, науково-про-

фесійне середовище, яке вирізняється фундаментальністю, інноваційністю, постійним дослідницьким пошуком, оновленням змісту гуманітарних дисциплін, активізацією науково-дослідницької діяльності майбутніх педагогів-дослідників, студентів. Відповідно означені аспекти створювали підвалини академічної культури науково-освітнього простору університетів. Теоретичні, методологічні, практичні засади академічної культури було сформовано і обґрунтовано викладачами університетів, які вирізнялись інтелектуальністю, творчою педагогічною дією, європейською зорієнтованістю розвитку науки і освіти, національно свідомою та полікультурно толерантною світоглядною позицією. Означені актуалітети академічної культури формувались насамперед у Харківському університеті упродовж другої половини XIX – на початку XX ст., академічні традиції якого заслуговують на цілісний ретроспективний аналіз.

Варто відзначити, що проблема розвитку академічної культури, становлення академічних традицій у науково-педагогічному просторі Харківського університету в історико-педагогічному дискурсі не була предметом цілісного дослідження. Фактологічний матеріал утвердження академічних традицій у контексті представлення історичних аспектів вищої освіти вміщено у працях С. Дмитренко, Г. Кловак, І. Курляк, С. Нікітчиної, В. Майбороди, Б. Ступарика та ін. Надбання теорії і практики розвитку історико-педагогічної науки, гуманітарних, українознавчих галузей в межах класичних університетів проаналізовано у дослідженнях В. Курила, М. Левківського, О. Сухомлинської, Г. Філіпчука та ін.). В оглядах історії класичних університетів (Д. Багалій, О. Микитюк, В. Назаренко, С. Черняк, В. Шульгін та ін.) фрагментарно представлено здобутки викладачів Харківського університету у розвитку національної освіти і науки. Саме тому метою статті є схарактеризувати здобутки викладачів Харківського університету другої половини XIX – початку XX ст. у контексті розвитку академічної культури у науково-освітньому університетському просторі.

Харківський університет був відкритий 17 січня 1805 р. з ініціативи В. Карзіна. Більшість професорів викладали іноземними мовами. Однак ректор, доктор філософії, член Російської академії наук І. Рижський вважав, що тільки рідна мова може сприяти ґрунтовному засвоєнню знань, вихованню патріотизму. Його підтримали викладачі університету [8, с.141]. Завдяки ініціативам І. Рижського, педагогів (І. Срезневського, А. Склабовського та ін.) у навчальному закладі приділялась увага формуванню у майбутніх істориків і філологів професійної зацікавленості народною словесністю. Дослідницькі пошуки викладачів знайшли відображення у таких виданнях, як: «Периодическое сочинение об успехах просвещения» (1809 – 1810), «Сочинения и переводы студентов императорского Харьковского университета» (1818), «Труды студентов любителей отечественной словесности в императорском Харьковском университете» та ін.

У реалізації ідей рідномовної освіти, професійного вивчення мови, літератури, історії, народної словесності ключова роль належала доктору словесності **Ізмаїлу Івановичу Срезневському** (1812 – 1880), першому професору-славісту Харківського університету, професору Петербурзького університету, доктору слов'янської філології. Наприкінці 1920-х – на початку 1830-х рр. І. Срезневський очолив «гурток любителів народної словесності», членами якого були І. Боровиковський, А. Метлинський, М. Костомаров, К. Сементовський, В. Пассек та ін. С. Грица пов'язує факт виникнення гуртка у Харківсько-

му університеті з активізацією народознавчого руху на українських землях: «Народознавство в Україні стає платформою концентрації національних сил, заявляє про себе цінними публікаціями, організацією фольклорних осередків...» [3, с. 8]. Видання педагогами університету періодики («Український вісник» (перший журнал в Україні, засновник І. Срезневський, 1816 р.), «Український Домоводъ» (з 1817 р.), «Харковскія Известія» (з 1820 р.), «Украинский Журналь» (з 1824 р.)), на думку Б. Ступарика, «сприяло збереженню історичної пам'яті та української мови» [10, с. 45].

В історію розвитку філології, становлення українознавчих та полікультурних засад науки і освіти Ізмаїл Іванович Срезневський (1812 – 1880) увійшов як один із перших дослідників фольклорно-етнографічного пласту культури Слобожанщини, засновник вивчення славістики в університетах на основі фольклорного матеріалу. Сучасні дослідники стверджують, що «головна заслуга І. Срезневського полягає в широкому залученні фольклорних джерел до вивчення української історії XVI – початку XVIII ст.» [9, с. 6].

Після кількарічного перебування за кордоном І. Срезневський «повернувся у Харківський університет сформованим славістом», що засвідчила вступна лекція у жовтні 1842 р., якою він починав «викладання науки абсолютно нової» – слов'янознавства [9, с. 6]. Професор викладав такі курси: вступ до вивчення слов'янської філології, старослов'янську мову, огляд слов'янських мов і нарід у зв'язку з культурою та літературою слов'янських народів, зміст яких засвідчує особливу увагу до вивчення їх фольклору крізь призму діалектології, історії, літератури, етнографії.

Майстром педагогічної справи Харківського університету називали сучасники **Петра Петровича Гулака-Артемовського** (1790 – 1865). Ученого тричі обирали деканом словесного факультету (1829, 1833 і 1837 рр.). З 1841 р. і до відставки 1849 р. П. Гулак-Артемовський працював ректором Харківського університету. За спогадами студентів, лекції професора були надзвичайно емоційними, говорив він красиво, розповідав багато історичних анекдотів, випадків, бувальщин і байок [7, с. 141]. Поетична творчість П. Гулака-Артемовського засвідчує глибоку «відфольклорну» основу його авторських творів, написаних у контексті романтичного художньо-стильового напрямку.

Поет, фольклорист, мовознавець, перекладач, видавець, доктор слов'яно-руської філології, ад'юнкт-професор кафедри російської словесності Харківського університету, екстраординарний, ординарний професор кафедри російської словесності Університету Святого Володимира **Амвросій Лук'янович Метлинський** (1814 – 1870) викладав курси з теорії літератури, історії російської і української мов, народної словесності. А. Метлинський був наділений особливою здатністю до педагогічного впливу на студентів, залучаючи їх у середовище «живого» фольклорного слова. Б. Кирдан на основі спогадів студента – свідка викладацької діяльності А. Метлинського – зауважив, що його оселю відвідували бандуристи, частими гостями були студенти Харківського університету, сам викладач був душею літературних бесід, які організовував М. Цертелєв [6, с. 153].

Авторитет А. Метлинського серед студентства був надзвичайно впливовим, що підтвердили результати науково-дослідницької та збиральницько-експедиційної роботи майбутніх фахівців Зокрема, він сприяв професійному становленню О. Потебні у студентські роки. Про вплив А. Метлинського на становлення О. Потебні як науковця-фольклориста згадував М. Сумцов, наго-

лошуючи, що педагог вивчав «будь-яке старовинне слово і висловлювання, будь-який особливий народний діалект, а тим більше, говірки великоросійські і малоросійські» [5, с. 85].

А. Метлинський усвідомлював значущість науково-дослідницької роботи для майбутніх філологів та істориків, сприяв формуванню у них дослідницької культури шляхом написання наукових праць з проблем народної словесності. М. Сумцов констатував, що професор під час занять використовував практичні справи «у вітчизняному слові», «керував вибором теми і посібників, ... знайомив студентів з найкращими творами новітньої російської словесності з часів А. Жуковського шляхом читання і розбору» [11, с. 351-352]. Професор сформулював спектр тем для самостійних наукових пошуків студентів. Їх проблематика охоплювала давню і нову літературу, народну словесність, обрядовість, мову. Особливо дослідницькі зацікавлення майбутніх учителів-істориків та філологів він спрямовував на вивчення народної словесності окремих регіонів України та слов'янських народів, зокрема білорусів.

Учень А. Метлинського **Олександр Опанасович Потебня** (1835 – 1891) здобув авторитет у світовому мовознавстві, літературознавстві, фольклористиці як розробник порівняльно-історичної теорії мовознавства, як основоположник психологічного напрямку у слов'янському мовознавстві, психологічної школи в українській фольклористиці. М. Дмитренко зауважив, що «молодий О. Потебня ще до захисту магістерської дисертації («Про деякі символи в слов'янській народній поезії» (1860)) читав лекції студентам», і серед студентства закарбувався «образ запального, енергійного університетського викладача, діяча громадівського руху, чий вплив на юних людей був магічним», він «привертав до себе найпалкіші симпатії молоді, коли говорив про історичне минуле нашої батьківщини, про нашу пісню, про нашу поезію і закликав до вивчення її, до любові до неї» [4, с. 20-21].

Значна частина наукового доробку вченого (майже половина) присвячена дослідженню народної словесності крізь призму міфології, мовних явищ, етимології, діалектології, літератури, історії, української і слов'янської культури загалом. На думку М. Дмитренка, «в основі фольклористичної концепції О. Потебні лежить теза про неперервність, повсюдність і повсякденність народної творчості... Через глибоке розуміння мови, фольклору О. Потебня розкрив закономірності розвитку цивілізації, психології народу й індивіда, психології творчості» [4, с. 274]. Професор відзначався шанобливо-уважним ставленням до наукового досвіду українських та зарубіжних учених: студював праці слов'янських учених-лінгвістів, які вивчали народну словесність з позицій різних концепцій, теорій, на основі порівняльно-зіставного методу (О. Востокова, Ф. Буслаєва, І. Давидова, К. Аксакова, Ф. Міклошича, В. Караджича та ін.).

Відомо, що Олександр Опанасович вирізнявся вокальними здібностями, з його голосу записував народні пісні М. Лисенко. Сам О. Потебня збирав пісні упродовж життя. Його загальний доробок становить понад 350 пісень, до інтерпретації і систематизації яких він застосовував професійний підхід: «вивчав народну пісню в органічній єдності її словесного й музичного компонентів» [12, с. 14-15].

Сучасники О. Потебні, його учні акцентували увагу на високому рівні педагогічної майстерності професора. Він володів особливим мовним чуттям, естетичним сприйняттям світу, інтелектуальними здібностями, що безпосередньо виявлялися у спілкуванні зі студентською молоддю. Він, на думку М. Сумцова,

був «охоронцем наукових інтересів і загальних моральних університетських принципів» [5, с. 100]. М. Халанський зауважував, що «О. Потебня стояв на всій висоті свого становища..., захоплюючи слухачів своєю ерудицією, чудовою силою і гнучкістю розуму» [5, с. 102].

Учень О. Потебні, ординарний професор кафедри російської мови і словесності Харківського університету, дослідник слов'янського фольклору **Михайло Георгійович Халанський** (1857 – 1910) закінчив історико-філологічний факультет Харківського університету, захистив дисертацію «О сербских народных песнях Косовского цикла». З 1892 р. М. Халанського призначено на посаду професора кафедри російської мови і словесності Харківського університету, де на історико-філологічному факультеті читав курс історії словесності та російської мови.

Наукові зацікавлення М. Халанського здебільшого стосувались слов'янської народної словесності, зокрема билинного епосу, мов, лексичної специфіки діалектів слов'ян. Ці аспекти його наукової діяльності висвітлені у працях: «Великорусские былины Киевского цикла» (1885), «Южнославянские сказания о Кралевице Марке в связи с произведениями русского былевого эпоса» (1893 – 1896), «Про деякі географічні назви в російському та південнослов'янському епосі» (1902), «Народні говори Курської губернії» (1904), «Малоруська дума про Байду» (1905) та ін. Проблематика науково-аналітичних праць М. Халанського впроваджувалась у зміст базових дисциплін на історико-філологічному факультеті університету, використовувався матеріал з діалектології, народної пісенності слов'янських народів, насамперед українського та російського.

У розвитку академічних традицій з іменем **Миколи Федоровича Сумцова** (1854 – 1922) пов'язаний процес кристалізації фундаментальних наукових основ міфологічної, культурно-історичної фольклористичних шкіл та інноваційні процеси в освітній практиці вивчення мови, історії, етнографічного матеріалу, народної словесності. Його професійна (наукова і педагогічна) діяльність реалізовувалась у цьому навчальному закладі: з 1878 р. – приват-доцент, з 1888 р. – екстраординарний професор, з 1889 р. – ординарний професор. З 1805 р. він обійняв, крім професорської, посаду завідувача Етнографічного музею при університеті.

Активною була педагогічно-просвітницька діяльність М. Сумцова: він був попечителем Пушкінського училища, ініціатором першого у Харкові товариства підтримки бідних учнів, упродовж кількох років – головою міської училищної комісії, видавав для дітей невеличкі збірники віршів В. Жуковського, О. Пушкіна; укладав для народного читання брошури про українські укріплення, про народні звичаї, видані Харківським товариством грамотності; взяв участь у написанні «Пособия для устройства литературных чтений» тощо [5, с. 106]. З 1880 р. М. Сумцов був секретарем, а з 1887 р. – головою Харківського історико-філологічного товариства. Разом із колегами він ініціював створення сучасної наукової бібліотеки ім. В.Г. Короленка, першого педагогічного товариства (педагогічного відділу при Харківському історико-філологічному товаристві у 1882 р.), яке «поширювало свою методичну діяльність на всі провінційні навчальні заклади України і Росії» [13].

Наукові напрацювання викладача реалізовувались у змісті курсів з історії російської літератури, історії словесності (всього М. Сумцовим було розроблено і прочитано близько 30 курсів і спецкурсів), у процесі спрямування науково-дослідницьких пошуків студентів у галузі етнографії, фольклористики. М. Сумцов був одним із перших розробників професійних програм організації

етнографічних та фольклорних експедицій. Він уклав ряд програм і вказівок, якими «користувались десятки і сотні краєзнавців, усі прихильники українського народного мистецтва» [13, с. 272]. Як ініціатор проведення II археологічного з'їзду в Харкові М. Сумцов підготував фольклорно-етнографічні програми для збирання інформації про селянське життя, відомостей про кобзарів і лірників, матеріалів про писанкарство, предметів селянського побуту тощо.

Варто акцентувати, що М. Сумцов заснував перший в Україні Етнографічний музей, у якому була представлена матеріальна і духовна культура Слобожанщини. Надзвичайною активністю відзначалась діяльність професора щодо залучення студентів історико-філологічного факультету до збирання етнографічного, фольклорного матеріалу, що свідчить про цілеспрямоване впровадження елементів фольклорно-етнографічної практики. Він стимулював науково-дослідницькі пошуки національно свідомої молоді в галузі фольклористики та етнографії, заснувавши ряд іменних премій.

М. Сумцов був натхненником наукової фольклористичної та етнографічної діяльності майбутніх істориків і філологів, який як керівник Харківського історико-філологічного товариства заснував при університеті премії імені О. Потебні, М. Дринова, Е. Редіна, М. Лисенка, Т. Шевченка за щорічні кращі студентські роботи, що «набуло особливого значення у підготовці наукових і вчительських кадрів з етнографії і фольклористики» [13, с. 272].

Славист, болгарський, російський та український учений, член Петербурзької академії наук, професор слов'янознавства Харківського університету (з 1873 р.) **Марин Степанович Дринов** (1838 – 1906) закінчив Московський університет (1865). В історію європейської освіти М. Дринов увійшов як реформатор середньої освіти Болгарії. З 1878 – 1879 рр. він очолював відділ народної просвіти і духовних справ Болгарії, склав «Тимчасовий статут народних шкіл», яким визначалась структура болгарської шкільної системи, організація керівництва школами, зумовлювався зміст навчальних програм. М. Дринов ініціював відкриття реальних і класичних гімназій, створив фонд допомоги болгарам, які бажали отримати освіту за кордоном. Знаний М. Дринов як один із засновників сучасної болгарської літературної мови. З 1873 р. до кінця життя його наукова і педагогічна діяльність була пов'язана з кафедрою слов'янознавства Харківського університету, з діяльністю Харківського історико-філологічного товариства. М. Дринов утверджував традиції слов'янознавчих студій, закладені у першій половині XIX ст. І. Срезневським.

Наукові й освітні традиції університету розвивав **Олександр Іванович Білецький** (1884 – 1961) – доктор філологічних наук, академік Академії наук СРСР, професор Харківського університету, багаторічний директор Інституту літератури імені Т. Шевченка, завідувач кафедри російської літератури у Київському університеті. З 1912 р. О. Білецький викладав у навчальних закладах Харкова та у Харківському університеті, читав базові і спеціалізовані історико-літературні дисципліни, проводив семінари для молодих науковців. У Харкові він розгорнув активну культурно-просвітницьку роботу: брав участь «в організації театральної справи, викладав у Харківському театральному інституті, в театральних студіях, був одним із засновників першого українського дитячого театру» [1, с. 8].

Важливо відзначити, що О. Білецький одним із перших порушив проблему поступу української літератури у контексті російського та західноєвропейського літературного процесу, що знайшло підтвердження у його працях

про творчість українських та російських письменників: О. Пушкіна, М. Гоголя, М. Лермонтова, Ф. Достоевського, А. Чехова, Т. Шевченка, Марка Вовчка, М. Коцюбинського, Панаса Мирного, Лесі Українки, І. Франка, П. Тичини, М. Рильського та ін.

О. Білецький був ініціатором і упорядником значної кількості навчально-методичних видань: хрестоматії «Західноєвропейська література» для учнів 8-10 класів, «Хрестоматії стародавньої української літератури доби феодалізму» для філологічних факультетів університетів та факультетів мови і літератури педагогічних інститутів (1949, 1952) тощо. Остання праця О. Білецького констатує історико-ретроспективний підхід до аналізу історії української літератури: звертаючись до фольклорних джерел, він запропонував вивчати тематично-ідейну проблематику, жанрово-стилістичну специфіку літературних творів, починаючи від літописів, «Слова о полку Ігоревім» періоду Київської Русі, шукаючи паралельні образи, сюжети у фольклорних текстах. О. Білецький обґрунтував науково-методологічні засади професійного дослідження проблеми фольклоризму літератури згідно з історико-хронологічним підходом.

О. Білецький отримав визнання науково-викладацької громадськості як талановитий викладач, педагог-майстер, наставник науково-дослідницьких пошуків талановитої молоді. Генеза його авторитету як педагога зумовлена педагогічною майстерністю, естетичними та етичними орієнтирами у викладацькій роботі. Його колега академік Л. Булаховський відзначав: «О. Білецький – лектор за покликанням, учений, якому аудиторія потрібна як майстерня, де він кує і відточує свої думки, мовби перевіряючи їхню правильність і силу враженнями і відгуками слухачів» [2, с. 31]. Педагогічний талант О. Білецького підтверджує його багаторічне спрямування молодих науковців у дослідженні проблем фольклоризму літератури, впливу фольклорного досвіду на художньо-стилістичні напрями в історико-хронологічному контексті.

З історією становлення академічних традицій у Харківському університеті упродовж перших десятиліть ХХ ст. пов'язана наукова та викладацька діяльність **Дмитра Костянтиновича Зеленіна** (1878 – 1954), який упродовж 1916 – 1925 рр. очолював кафедру російської мови і словесності. Російський етнограф, член-кореспондент Російської Академії наук, член-кореспондент Академії наук СРСР, член Історико-філологічного товариства Харківського університету, він, погодившись на пропозицію М. Сумцова, з 1916 р. почав викладати курс етнографії російського народу та його сусідніх народів. Д. Зеленін за роки викладацької роботи у Харківському університеті став співавтором ряду етнографічних програм, питальників, зокрема «Программы этнографического обследования Слободской Украины».

Найґрунтовнішою за інформаційним обсягом та фундаментальністю порівняльно-історичного аналізу є праця «Восточнославянская этнография» (1927), у якій здійснено узагальнення історії дослідження у сфері української, російської та білоруської етнографії, фольклористики, особливостей організації земельного господарства, харчування, видів ремесла, житлового облаштування, суспільного устрою, родинних свят, календарних народних вірувань, жанрової специфіки фольклору тощо. Зміст цієї праці підтверджує застосування порівняльно-зіставного методу до аналізу етнографічної й фольклорної специфіки різних слов'янських народів, згідно з яким фольклор досліджувався у контекстному, функціональному вимірі – у зв'язку з сакральними і профан-

ними явищами культури. Відповідно майбутні філологи та історики залучались до вивчення фольклору, етнографії у контексті контекстного і функціонального підходів, згідно з якими етнографічний матеріал, народна пісенність, календарно- та родинно-обрядові пісні, інші фольклорні жанри розглядались як чинники культурної ідентифікації слов'янських народів, які слугують джерелом для розуміння їх ментальності.

Отже, ретроспективний аналіз проблеми розвитку академічної культури у науково-освітньому просторі Харківського університету другої половини XIX – на початку XX ст. підтверджує, що наукова, педагогічна, просвітницька, організаційна діяльність викладачів зумовила становлення академічних заasad науки і освіти, розвитку наукового наставництва, заснування наукових шкіл, освітніх традицій вивчення гуманітарних, історичних, культурологічних, українознавчих дисциплін. Наукові пошуки, дослідницькі зацікавлення викладачів визначались утвердженням вітчизняного методологічного інструментарію дослідження мови, фольклору, історії, етнографічної специфіки, водночас адаптацією зарубіжних теорії, концепцій дослідження відповідних культурних феноменів, а також педагогічною майстерністю, талановитою педагогічною дією на студентську молодь, що сприяло створенню унікального академічного науково-освітнього середовища університету.

Перспективами подальших наукових пошуків має стати аналіз наукових шкіл Харківського університету, їх вплив на розвиток гуманітарної, фольклористичної, українознавчої думки в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Білецький О.І. Від давнини до сучасності: зб. пр. з питань української літератури / О.І. Білецький / Передм. М. Гузія. – Т. 1. – К.: Вид-во художньої літератури, 1960. – С. 8.
2. Булаховський Л. «Як добре, що в нас є такі люди!...» / Л. Булаховський // Про Олександра Білецького. Спогади, статті. – К.: Рад. письменник, 1984. – С. 31.
3. Грица С. Українська фольклористика XIX – початку XX століття і музичний фольклор. Нарис / С. Грица. – Київ – Тернопіль: Астон, 2007. – С. 8.
4. Дмитренко М.К. Олександр Потебня як фольклорист: монографія / М. К. Дмитренка. – К.: Вид-во «Сталь», 2012. – С. 20-21.
5. Историко-филологический факультет Харьковского университета за первые сто лет существования (1805 – 1905) / Под ред. М.Г. Халанского и Д.И. Багалея; вступ. ст. Т.Г. Павловой. – Х.: Изд-во САГА, 2007. – С. 85.
6. Кирдан Б.П. Собиратели народной поэзии. Из истории украинской фольклористики XIX в. / Б.П. Кирдан. – М.: Наука, 1874. – С. 153.
7. Лавріненко О.А. Історія педагогічної майстерності: навч. посібн. для студентів педагогічних ВНЗ, аспірантів, вчителів / Олександр Лавріненко. – К.: Богданова А.М., 2009. – С. 141.
8. Медвідь Л.А. Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні: навч. посібн. / Л.А. Медвідь. – К.: Вікар, 2003. – С. 141.
9. Срезневський Ізмаїл Іванович (до 200-річчя від дня народження): біобібліогр. покажч. / уклад. О.С. Журавльова, Н.Г. Мацнева, Е.Д. Дроснева, В. Петрович, Б. Ріфл, Д. Шкергет; вступ. ст. С.Ю. Страшнюка, Є.Х. Широкоград; наук. ред. С.Ю. Страшнюк; бібліогр. ред. С.Б. Глибицька, Ю.Ю. Полякова. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. – С. 6.
10. Ступарик Б.М. Національна школа: витоки, становлення: навч.-метод. посібн. / Б.М. Ступарик. – К., 1998. – С. 45.
11. Сумцов М.Ф. Дослідження етнографії та історії культури Слобідської України. Вибр. праці / Упор., підгот. тексту, передм., післямова та прим. М.М. Красикова / М.Ф. Сумцов. – Харків: Вид-во «АТОС», 2008. – С. 351-352.

12. Українські народні пісні в записах Олександра Потебні / Упор., вст. ст. і прим. М.К. Дмитренко. – К.: Муз. Україна, 1988. – С. 14-15.

13. Фрадкін В. Спадщина М. Сумцова / В. Фрадкін // Україна на межі тисячоліть: етнос, нація, культура: Доповіді та повідомлення. Кн. 1-2 // НАН України, ІМФЕ ім. М. Рильського, Міжнародна асоціація етнологів. – К.: Вид-во Асоціації етнологів, 2000. – С. 267-285.

МИРОСЛАВА ВОВК

РАЗВИТИЕ АКАДЕМИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ В НАУЧНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПРОСТРАНСТВЕ ХАРЬКОВСКОГО УНИВЕРСИТЕТА (ВТОРАЯ ПОЛОВИНА XIX – НАЧАЛО XX В.)

Определено, что в течение XIX – в первые десятилетия XX в. в университетах была сформирована уникальная научно-образовательная среда, которая отличалась своеобразной академической культурой, научными школами, образовательными традициями, профессиональной коммуникацией, фундаментальностью, инновационностью, постоянным исследовательским поиском. Основание академических традиций Харьковского университета связано с деятельностью восточного отделения народоведческих, фольклорных и этнографических исследований – «кружка любителей народной словесности». Раскрыты достижения преподавателей Харьковского университета (И. Срезневского, А. Метлинского, А. Потебни, М. Халанского, М. Сумцова, М. Дринова и др.), которые формировали академические традиции, способствовали развитию академической культуры на основе гуманизации, научности, фундаментализации, сочетании национального образовательного опыта с достижениями зарубежной науки и образовательной практики.

Ключевые слова: академическая культура, классические университеты, Харьковский университет, научные школы, образовательные традиции.

MIROSLAVA VOVK

ACADEMIC CULTURE DEVELOPMENT IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF KHARKIV UNIVERSITY (SECOND PART OF THE XIX – BEGINNING OF THE XX CENTURY)

The article states that in the XIX and the first decades of the XX century in universities the unique scientific and educational environment distinguished by its proper academic culture, scientific schools, educational traditions, professional communication, fundamental and innovative features and permanent scientific research was created. The initiation of Kharkiv University's academic traditions was related to the activities of the eastern centre of people, folklore and ethnographic studies – the circle of “popular literature amateurs”. The founder of the centre I. Sreznevsky created the theoretical basis and traditions of educational practice of Slavonic historiography, ethnography, dialectology and folklore study. The significant contribution of Kharkiv University's teachers (A. Metlynsky, O. Potebnya, M. Khalansky, M. Soumtsov, M. Drynov and others) into the formation of fundamental scientific principles of mythological, cultural and historical scientific schools, and the realization of innovative processes in educational practice of language, history, ethnographic material and popular literature study is disclosed. The experience of A. Metlynsky which substantiated the theoretical principles of professional systematization, classification of popular literature examples and the arrangement of folklore texts is analyzed. The background of O. Potebnya who went down in the world's humanitarian and philological thought history as the developer of the theory of comparative and historical philology, as well as the founder of psychological direction in Slavonic linguistics and psychological school in Ukrainian folklore studies is described. The contextual approach to philological knowledge study and retransmission in University environment of O. Potebnya's disciple M. Khalansky who was employing the material from dialectology, Slavonic peoples' popular singing, namely Ukrainian and Russian ones,

is outlined. The achievements of M. Soumtsov in establishing Kharkiv University's academic traditions are analyzed. The scientist inspired forming the system of future philologists and historians professional training grounded on mythological, cultural and historical scientific schools, promoted contextual study of Ukrainian popular literature (through mythology, ritualism and history). The influence of the professor's M. Soumtsov pedagogical mastery resulted in forming the pleiad of ethnographers, folklorists, historians who worked in educational establishments of Ukraine. The author proves that in Kharkiv University in the second part of the XIX – beginning of the XX century academic traditions and unique academic culture developing on the ground of anthropocentrism, humanization, scientific character, fundamentalization and the combination of national educational background and foreign science and practice achievements were being formed.

Key words: academic culture, classical universities, Kharkiv University, scientific schools, educational traditions.